

MUSIQA TINGLASH, UNI IDROK ETISHNING MAQSADI VA TARBIYAVIY AHAMIYATI

Botirbayev Maxmudjon

Buxoro Xalqaro Universiteti II bosqich magistranti

Nurullayev Farrux Gaybulloyevich

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti (PhD) professori

Annotatsiya: maqolada musiqa madaniyati fani darsida musiqa tinglash, uni idrok etish yetakchi faoliyat turi sifatida muhim rol o'ynaydi va insonni musiqiy madaniyatini tarbiyalashda asosiy omil bo'lib xizmat qilishi to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: musiqani tinglash, idrok etish, ruhiyat, fe'l-atvor, hissiyot, badiiy mazmun, ijodkorlik, yakkanavoz, jo'rovovlik, musiqiy did, tovush tembri.

Mavzuning dolzarbligi. Musiqa pedagogikasi fanida san'at, jumladan, musiqani tinglab uni idrok etish masalalariga alohida e'tibor berib kelingan. O'rta asrlarda Sharqda musiqa fan sifatida shakllana boshlanganidan keyin ushbu muammo barcha musiqashunos olimlarning diqqatini o'ziga tortgan. Chunki, musiqa kuchli emotsional psixologik ta'sir vositasiga ega bo'lib, uni idrok etish orqali adekvat tasavvurlar shakllanishida ijtimoiy-psixologik omillarning ahamiyati sharq allomalari asarlarida alohida ta'kidlangan. Jumladan, Abu Nasr al-Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy va boshqa ko'pgina allomalar musiqani tinglash, uni idrok etish, anglash, uning inson ruhiyati, kayfiyati hamda aql-zakovati rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini uqtirib, qimmatli fikrlarni o'z ilmiy asarlarida bayon etganlar. Ayniqsa, musiqa tinglash, uning inson ma'naviy va jismoniy rivojlanishidagi ahamiyatini ta'kidlab Abu Nasr al-Forobiy shunday yozadi: "Musiqa shu ma'noda foydaliki, kimning fe'l-atvori muvozanitini yo'qotgan bo'lsa, tartibga keltiradi, kamol topmaganlarni kamolga yetkazadi va muvozanatda bo'lganlarning muvozanatini saqlaydi..." yoki bolani juda yoshligidan boshlab musiqiy hissiyotini tarbiyalash muhim – bu esa uning ruhiy holatini mustahkamlaydi" degan ilg'or g'oyalarni ilgari surgan.

Buyuk qomusiy olim Abu Ali ibn Sino esa insonni ma'naviy yetuk, jismoniy baquvvat va har tomonlama barkamol bo'lishligi uchun musiqa idroki hamda badantarbiyaning ahamiyatini ta'kidlab o'tgan. U o'zining musiqaga doir nazariy g'oyalarni tovushning fizik xususiyatlaridan kelib chiqib yaratsada, musiqani faqat tajribaning o'ziga bog'lab qo'ymaydi, balki uni fan va ilmiy tafakkur yordamida rivojlantirishga da'vat etadi, hamda musiqaning ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyatiga katta

baho beradi. Tarbiya xususida to'xtalib, - "bolaning mijozini kuchaytirmoq uchun unga ikki narsani qo'llamoq kerak. Biri, bolani asta-sekin tebratish, ikkinchisi, uni uxlatish uchun odat bo'lib qolgan musiqa vositasida allalashdir. Shu ikkisini qabul qilish miqdoriga qarab bolaning tanasi bilan badan tarbiyaga va ruhi bilan musiqaga bo'lgan iste'dodi hosil qilinadi, birinchisi jismiga, ikkinchisi esa qalbg'a mansubdir" deb yozadi alloma.

Musiq'a tinglash, uni idrok etish natijasida insonda turli ruhiy o'zgarishlar ro'y beradi. Abdurahmon Jomiy musiq'a tinglovchilarda turli kayfiyat, ruhiy hollarni uyg'ota olish imkoniyatlarini alohida qayd etib, ohanglar ta'sir kuchini quyidagicha ifoda etgan:

- shijoat va jasurlik uyg'otuvchi ohanglar;
- xursandchilik hamda quvonch baxsh etuvchi ohanglar;
- qayg'u va mung uyg'otuvchi ohanglar;
- g'am, mayuslik aralashgan shodlik hamda zavq uyg'otuvchi ohanglar.

Musiq'ani idrok etish, uning ruhiyatiga ta'sirini ifodalash Alisher Navoiyning musiqiy merosida ham alohida o'rin egallaydi. Hazrat Alisher Navoiy musiq'ani inson ruhiyatiga ta'sir etuvchi omil ekanligini yuksak baholagan. Kishi musiq'ani idrok etar ekan "ko'ngil xush ohangdan quvvat, ruh esa xush ovozd'an ozuqa oladi" – deb ta'riflagan.

Xullas, Sharq mutafakkirlarining ijodiy merosida yosh avlod musiq'a tarbiyasi, idrok etish qobiliyatlarini rivojlantirishga doir ilg'or g'oyalarni ko'plab uchratish mumkin.

Davrlar o'tishi bilan bu fikr-g'oyalar, boy tajribalar ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiiq etilib, musiq'a tinglash, uni idrok etish muammolari musiqashunos, pedagog-olimlarning tadqiqotlarida o'z aksini topdi.

Musiq'a madaniyati fani darslarida musiq'a tinglash, uni idrok etish yetakchi faoliyat turi sifatida muhim rol o'ynaydi va u musiq'a madaniyatini tarbiyalashning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi. Musiq'a tinglash, uni idrok etish ikki holatda amalga oshiriladi. Birinchi holatda ma'lum bir asar tinglanib, idrok etiladi va uning badiiy tavsiflari dars mavzuiga doir oddiy musiqiy-pedagogik tahlil qilinadi. Idrok etish orqali asarni tushunish uning musiqiy xususiyatlari (janri, tuzilishi, ifoda vositalari, ijrochiligi) hamda badiiy mazmuni haqida ma'lum bilimlarga ega bo'linadi. Ikkinchi holatda musiq'a asarlari avval tinglanib (idrok etilib), so'ng u yoki bu faoliyati ko'proq qo'llash orqali mustahkamlanadi. Uning badiiy mazmuni xususiyatlari amaliy faoliyatda ifodalanadi. Masalan, o'rganiladigan asar avval o'qituvchi ijrosida yoki texnik vositalar orqali bir yoki ikki marta tinglanadi, so'ng asar xususiyati haqida suhbat uyushtiriladi.

Ko'pincha asar qator faoliyatlar – tinglash, kuylash, raqs harakatlari uyg'unligida o'rganiladi. Bunday mashg'ulot usuli asarni puxta idrok etish va ayni kompleks (yaxlit) malakalarning rivojlanishi uchun imkon yaratadi. Musiqa madaniyati darsida barcha faoliyatlar muayyan mavzu zamirida o'zaro bog'lanadi, natijada darsning mantiqan yaxlitligi amalga oshiriladi.

Shuni alohida e'tiborga olmoq joizki, musiqa idroki va musiqa savodi faoliyatlari o'zaro uzviy bo'lanish bilan qolgan barcha faoliyatlar amaliyotda yetakchilik qiladi. Zero, tinglash va bu faoliyat uchun tanlangan o'quv materiallari ta'lim mazmunini tashkil etadi. Ularni tinglash va kuylash faoliyatlari jarayonida o'rganish bilan birga, cholg'uchilik, musiqali harakatlar hamda ijodkorlik faoliyatlari ham har tomonlama o'zlashtiriladi, musiqiy tavsiflarni ushbu faoliyatlar vositasida ifodalash imkoniyatlari ham yaratiladi. Shunisi muhimki, musiqa tinglash jarayonida o'quvchilar yakkanavoz va jo'rovozlarni ajrata bilish, ansambl ham orkestr ijrosini farqlay olishi, sozlar, ular tusini ajrata olish, musiqiy did va idrokni rivojlantirish nazarda tutiladi. O'zbek, qardosh va jahon xalqlari bastakorlari asarlarida namunalar tinglash faoliyati amalga oshiriladi.

Musiqa madaniyati darsida barcha faoliyatlar muayyan mavzu zamirida o'zaro bog'lanadi. Shunisi ahamiyatliki, darsning mantiqan bir butunligi vujudga keladi. Musiqa tinglash darsning boshidan oxirigacha amalga oshiriladi. Agar bolalar musiqa sadolari asosida sinfga kirsalar, demak ular darsni musiqani idrok etish bilan boshlaydilar.

Qo'shiq aytsalar, uni avval eshitib, idrok etib, so'ng o'rganib jamoa bo'lib kuylaydilar.

Raqs tushganda esa musiqani tinglab turib, uning badiiy ifodasini raqs harakatlari bilan tasvirlaydilar.

Darsning musiqa tinglash faoliyatida muayyan asarni o'qituvchi ijrosida yoki texnik vositalar yordamida diqqat-e'tibor bilan tinglanadi va uni badiiy jihatdan tugal idrok etish nazarda tutiladi. Faqatgina musiqa tinglashgina o'quvchilarni chin ma'noda keng musiqa olamiga olib kirish mumkin. Chunki qo'shiq kuylalaganda ular faqat o'z ovozlari imkoniyatlari darajasida faoliyat ko'rsatishadi. Musiqa tinglashga doir asarlar turli janrga xos xilma-xil bo'lmog'i maqsadga muvofiqdir. Shu boisdan dasturga o'zbek xalq musiqasi hamda o'zbek kompozitorlari yaratgan asarlar qatorida ayrim rus va G'arb klassik kompozitorlarning asarlari kiritilgan. Maktablarda tinglashga doir maxsus fonoxrestomatiya bo'lmaganligi sababli o'qituvchi mavjud asarlardan magnit lentasiga, yozib olingan musiqalardan va shaxsiy ijrochilik repertuaridan keng foydalanishiga to'g'ri keladi.

O'quvchilar turli janrlardagi musiqa asarlarini idrok etishi barobaridan xilma-xil cholg'u asboblari, ularning sadolari, tovush temblari bilan ham tanishadilar. Ular asarni takror-takror eshitganlaridagina uni puxta o'zlashtirib, uzoq muddat esda saqlashlari mumkin. Ayniqsa, yirik janrli va mumtoz asarlarni tinglaganda uning yangi-yangi badiiy qirralari ochilib tinglovchini badiiy tafakkuretishga, asarga baho berishga undaydi. Shu sababli asar bir darsdagina emas, balki keyingi darslarda ham takror tinglanib turilmog'i maqsadga muvofiqdir. Asar bilan tanishish jarayonida u haqda o'qituvchining qisqa, ammo qiziqarli va obrazli kirish so'zi, asar janri, tuzilishi, mazmuni, ifoda vositalari muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, asarning badiiy obrazlari haqidagi qiziqarli suhbatlar ham tinglovchi-o'quvchilarda juda katta ma'naviy ozuqa beradi.

Badiiy tarbiya, shu jumladan musiqa tarbiyasi-nafosat tarbiyasining ajralmas bir qismi hisoblanadi. Musiqa – barcha san'atlar singari kishilarga voqelikdagi turli-tuman hodisalarni badiiy obrazlar vositasida bayon etadi.

Umumiy o'rta umumta'lim maktablarida musiqa darsini asosiy vazifasi o'quvchilarni o'z Vataniga, xalqiga sadoqatli bo'lish ruhida tarbiyalash, ularga yuksak axloqiy-estetik hissiyotni oshirish, yoshlar san'atga bo'lgan qobiliyatini va muhabbatini o'stirishdan iborat. Ma'lumki, musiqa darsi – keng ma'nodagi san'at darsidir. Musiqiy tarbiya har bir boladagi musiqiy qobiliyatni rivojlantirishga, har tomonlama barkamol bo'lib o'sishiga katta yordam beradi. Bunda "jamoaviy aytim" faoliyatining imkoniyatlarini alohida e'tirof etish o'rinli.

Maktabda musiqa madaniyati fani o'qituvchisining asosiy maqsadi bolalarni musiqa san'atiga qiziqtirish, ularni musiqiy iste'dodini rivojlantirishdan iborat ekan, bunda milliy musiqa merosimiz va umumbashariy musiqa boyliklarining ahamiyati katta.

O'quvchilarni faqat musiqani amaliy jarayonidagina emas, balki nazariy asos va maxsus ta'lim yo'nalishiga asoslangan holda musiqa san'atiga o'rgatish lozim. Mana shu sabablarga ko'ra, eng tushunarli, ommaviy va chuqur hissiy ta'sir kuchiga ega bo'lgan jamoaviy qo'shiqlar maktabda bolalar musiqa tarbiyasining omili hisoblanadi. O'quvchilar faqatgina musiqa savodxonligini egallash bilan chegaralanib qolmasdan, balki o'qituvchi ijrosida musiqa asarlarini tinglaydilar, uni idrok etadilar. O'quvchilarga musiqa san'ati asoslarini tushuntirish, musiqaviy bilim saviyasini, dunyoqarashini kengaytiradi. Shuni ham ta'kidlab o'tish o'rinliki, bolalarda musiqa ijrochiligiga nisbatan uning idrok qilish imkoniyatlari ancha kengdir. Buni albatta hisobga olib, musiqiy faoliyatlarni tashkil etish kerak,

Asarlarni tinglash faoliyatini olib borish, o'quvchilar idrokini takomillashtiradi, darsning mazmunli, qiziqarli hamda hayajonli o'tishini ta'minlaydi. Musiqa asarlarini

chuqur egallashi, tushunishi uchun o'quvchilardan musiqiy savodxonlik talab etiladi. Maktabda o'tiladigan musiqa madaniyati darsi esa bolalarga dastlabki tayyorgarlik malakalarini beradi, xolos. Musiqa madaniyati mashg'ulotlaridan ijro etiladigan asarlar tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lmog'i, ularning mazmuni va badiiyligi yuksak darajada bo'lishi kerak. O'quvchilarda musiqa madaniyatini tarbiyalash faqatgina dars davomida emas, balki sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy muassasalarda ham davom ettiriladi, albatta.

Tanlangan musiqa asari bolalarning yoshiga, xususiyati, imkoniyati, musiqiy ehtiyojiga mos bo'lishi muhimdir. Tajribada shu narsa kuzatiladiki, ayrim musiqa o'qituvchilarimiz asarlar tanlaganda yuqorida bayon etgan talablarni nazardan chetda qoldirishadi. Natijada ular o'rgatadigan asarlar hamisha ham o'quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini qondira olmaydi. Dars va sinfdan tashqari mashg'ulotlar zerikarli bo'ladi. Shu bois tanlanadigan asarlar bolalarning yoshiga mo'ljallangan bo'lib ularning tushunchasi va ichki dunyosiga yaqin bo'lmog'ini ta'minlash lozim. O'quvchi – yoshlar tabiati, fe'l – atvori turlicha, bolalar quvnoq va qayg'uli musiqani ham tantanavor ko'tarinki ruh hamda hajviy musiqalarni ham qiziqib eshitadilar. Har o'quv yilida eshittiriladigan musiqaviy asarlar ham shakl, ham mazmun jihatidan murakkablashib borilishi kerak.

O'quvchilar birinchi va ikkinchi sinflarda asosan bolalar uchun yozilgan musiqa asarlarini eshitadilar va o'zlari o'qituvchi yordamida ijro etadilar.

Uchinchi sinfdan boshlab maktab o'quv dasturiga o'zbek xalq qo'shiqlaridan tashqari bastakorlarning ashulalar shuningdek, kichik hajmli mumtoz asarlari va keng tarqalgan ommaviy asarlar kiritiladi. Shu asarlardan tashqari o'rta maktablar musiqa o'qituvchilarining o'zlari o'quvchilarning yoshi va qobiliyatiga mos musiqiy asarni tanlash imkoniyatiga ham egadirlar.

O'quvchilarning musiqaga havasini uyg'otish uchun ularning eshitayotgan musiqa asarlarini e'tibor bilan o'zlashtirishi katta ahamiyatga egadir.

Shuning uchun ham pala-partish ijro etilgan asarlar bolalarda bekorchilik hissini uyg'otadi va aksincha, badiiy jihatdan mukammal ijro etilgan asarlar esa ularda chuquir badiiy taassurot qoldiradi. Ayniqsa, sinfda o'qituvchi tomonidan yoki musiqaga havas qo'ygan ijrochi o'quvchi tomonidan ijro etiladigan asarlar hayajon bilan qabul qilinadi. Musiqa asarlarni eshitishdan oldin sinfda tinchlik bo'lishini ta'minlash lozim. Musiqani jimlik bilan madaniyatli tarzda tinglashga o'rganish yoshlikdan boshlanadi va ulg'ayganda yuksak madaniyatga ega shaxsni tarbiyalashga katta yordam beradi.

O'qituvchi musiqa asarini eshittirishdan oldin bolalar bilan shu mavzuda qisqa suhbat o'tkazadi. Bu suhbatda asarning mazmuni va xarakteri, shu bilan birga asarning mualliflari haqida ma'lumot beradi, "takrorlash – bilimning onasi", - deydi

donolarimiz. Asarni mukammal o'zlashtirish uchun vaqt-vaqti bilan takrorlab turish ham foydadan holi bo'lmaydi.

Bolalar musiqa asarini qanchalik diqqat e'tibor bilan tinglasalar, uni shunchalik ko'p tushunadilar, biladilar, mazkur musiqaga bo'lgan muhabbatlari oshib boradi va asarni qiziqib eshitadigan bo'ladilar.

Darslarga tinglanishi lozim bo'lgan musiqa asarining ko'pchiligini o'quv yilining birinchi yarmiga mo'ljallash kerak.

Musiqa asarlari maxsus jihozlangan sinflarda o'tkazilsa, samarali natijalar berishi mumkin. Maxsus jihozlangan xonada cholg'u asboblari (pianino, rubob, doyra, akkordion, afg'on rubobi) musiqa savodigan doir tablitsalar, kompozitorlar rasmi, doskada chizilgan nota yo'li, magnitafon, plastinkalar disk va hokazolar bo'lishi kerak. Maxsus jihozlangan sinf bo'lmagan taqdirda musiqa mashg'ulotlari oddiy sinflarda ham o'tkazilaveradi. Eng muhimi musiqa tinglash faoliyati, uni idrok etish jarayoni qanday sharoitda amalga oshirilmasin, baribir o'quvchilarning yosh xususiyatlari qiziqishlari va imkoniyatlari hisobga olingan holda jarayoni uyushtirish talab etiladi.

Musiqani idrok etishda o'quvchi – yoshlarning psixologik, pedagogik va fiziologik tayyorgarlik darajasi muhim o'rin egallaydi.

Biz ishimizning navbatdagi qismida mavzimiz ob'ekti (V-XII) kichik yoshdagi o'smirlarga bag'ishlanadi.

ADABIYOTLAR:

1. F.G Nurullayev, Firdavs To'xtayev-[MUSIQIY TOVUSHLARINING XUSUSIYATLARI TENDENTSIYALARI](#). Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2024/12/1, Tom-2,12, 8-15 betlar
2. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich, X.G Saidovna. [FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS THROUGH THE MEANS OF UZBEK FOLK SONGS](#). International journal of artificial intelligence ISSN: 2692-515X
3. Xujayev Dilmurod Bakiyevich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MAVRIGI VA BUXORCHA KONSEPTSIYASI TAMOYILLARI BUXORODA QAROR TOPISHI](#), International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 2024/4/30, Tom-5,1, 515-520 betlar
4. D.M Yusupovich, N.F. Gaybulloyevich- Milliy Musiqa San'ati Ravnaq Topishida O'zbek Folklorining O'zini Va Ahamiyati- Diversity Research: Journal of Analysis and Trends, 2024/2/6, Tom-2,2, 4-8 betlar
5. Egamov Oxunjon Saidovich Nurullayev F.G- [BUXORO VOHASI FOLKLOR QO'SHIQLARI O'ZBEK XALQINING BOY MEROSI SIFATIDA](#), Conferencea -

Virtual International Conferences, “International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education.” [Vol. 1 No. 1 \(2024\)](#)

6. Istatov Muhridin Qaxramonovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MUSIQIY TOVUSHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA CHOLGU ASBOBLARIDA JOR BOLISH USLUBLARI](#). International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024, Conferencea 1 (1),74-78
7. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [SKRIPKA CHOLG‘U ASBOBIGA BIR NAZAR. PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-76 | ISSUE-1\(2025\)](#)
8. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [MUSIQA TO‘GARAGLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHGA OID NAZARIY-PEDAGOGIK HAMDA PSIXOLOGIK ASOSLAR. ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ](#) INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL_. Vol. 39 No. 1 (2025)
9. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich [.O‘QUVCHILARGA BOLALAR FOLKLOR QO‘SHIQLARINI O‘RGATISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI](#). Vol. 75 No. 1 (2025): [PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-75 | ISSUE-1](#).
10. Sayfullayev Sanjarbek Sadullayevich Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. [FOLKLOR QO ‘SHIQLARINING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI](#). International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024
11. Rustamov Feruz Tavakkal oqli, & Nurullayev Farrukh Gaybulloyevich. EDUCATION OF A CHILD BY MUSIC IN THE EARLY PERIOD OF LIFE. (2023). Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 22, 29–34. Retrieved from <https://sjird.journal-spark.org/index.php/sjird/article/view/863>
12. Usmanov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrukh Gaibulloyevich. THE ROLE OF MUSIC CULTURE LESSONS IN THE GROWTH OF THE CONSCIOUSNESS OF THE STUDENT YOUTH AND NATIONAL THINKING. (2023). *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 1(4), 5-9.
13. Usmonov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. O‘Quvchilarni Ma’naviy-Axloqiy Shakllantirishda O‘zbek Xalq Qo‘Shiqlari

Ahamiyati. Progress Annals: Journal of Progressive Research|Vol. 1 No. 8 (2023):
Progress Annals.Published: 2023-12-06

14. X.M.Ashurmuxamadovna, N.F.Gaybulloyevich MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI. (2023). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(4), 14-19.
<https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/282>
15. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. “O‘ZBEK MUSIQASI TARIXI” FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR. Ilm-fan va texnologiyalar. 2023 №2(1) Наука и технологии
16. Habibullayeva G.H.,Nurullayev F.G. O‘ZBEK FOLKLOR QO‘SHIQLARINING BOLALAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI. Inter education & global study 2023
17. Z.X Xamrayev, F.G Nurullayev - O ‘ZBEK ESTRADA SAN’ATINING XALQ MADANIY HAYOTIDA TUTGAN O ‘RNI - Экономика и социум, 2023 № 4-2 (107) стр 325-328
18. Hamdamova Sitora Rustamova, Nurullaev Farrukh Gaibullayevich-MUSIC AS A TOOL FOR RAISING CHILDREN EARLY LIFE.Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development.2022/11/29 Vol.9, 422-427
19. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев-Значение Фольклёрной Музыки В Воспитание Детей.Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities.2022/11/24. Vol 12. 189-193
20. Rahmonova Hojibuvi Rizojon Qizi, Nurillayev Farrux-Musiqaning inson ruhiyatiga tasiri qadimgi dunyo olimlarining qarashlarida. Ta'lim fidoyilari, OOO «Research and publications» 2022.Vol 24,№ 45, 73-83
21. Madaminova Muyassarxon, Nurullayev F.G.-UMUMIY ÓRTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TARBIYASI.Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)2022 Special issue,130-134, OOO «THE FUTURE OF A NEW DAY»
22. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Случайный выбор качественных характеристик материала по музыки или порядок его изложения в процессе создания музыки или исполнения опуса. SCIENTIFIC PROGRESS.2021.Vol 2, №4(pp. 588-593)
23. Nurullaev F.G. The role of folklore in the raising of children. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852.

24. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся. Научно– методический журнал «Проблемы педагогики» №3(48). Москва 2020. С.15-17.
25. Нуруллаев Ф.Г., Композиционный и исполнительский процесс в музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 576-581.
26. Нуруллаев Ф.Г. Импровизаторское творчество в XX веке по сфере музыке// «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 582-587.
27. Nurullayeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folkler music in the upbringing of children of preschool age. *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal*. Vol.10, Issue 10, October 2020.
28. Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.
29. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях// Вестник интергративной психологии. Журнал для психологов. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.
30. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Музыкально-историческое наследие центральной Азии (психологический настрой армии Темура). Психология XXI столетия, 18-20 марта 2020 года С. 115-118.